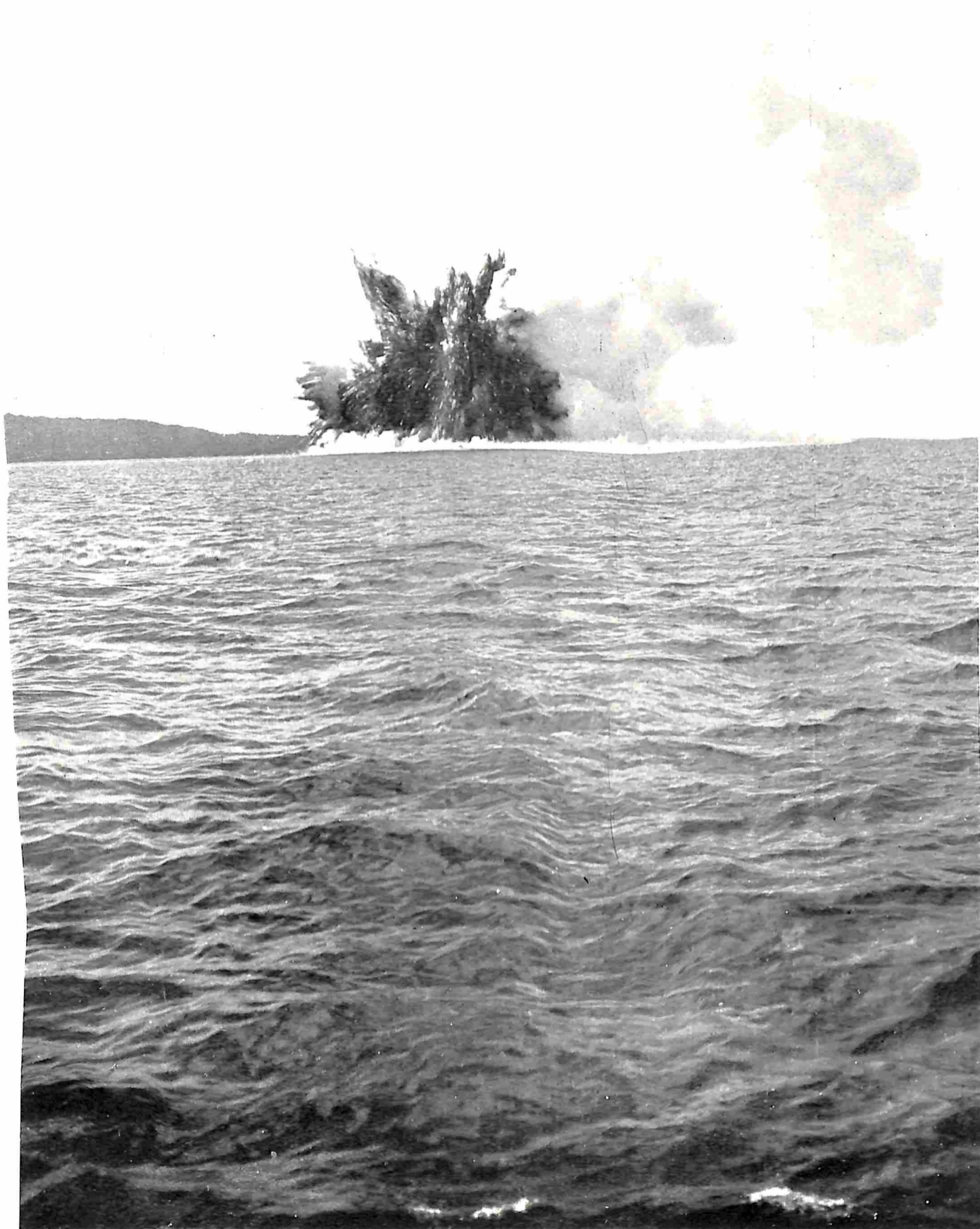

BUIITEN

28^E JAARGANG N^O. 2

ZATERDAG 13 JANUARI 1934

Foto B. Mahieu

DE UITBARSTING VAN DEN KRAKATAU OP 21 JANUARI 1928. TYPISCHE STERKE ERUPTIE-
STRAAL (WITTE WOLK MET ZWARTE KERN)

(BIJ HET ARTIKEL: „JAVAANSCH E VULKAANTYPEN“)

Redactie: Mr. P. J. A. BOOT

INHOUD

WONDERLIJKE VERHALEN VAN MARKEN, DOOR S. FRANKE	BLZ. 14—15
DE RIJP, DOOR WS.	BLZ. 15
JAVAANSCH VULKAANTYPEN (GEÏLL.) (SLOT) DOOR R. GHEYSELINCK	BLZ. 13. 16—18
NESTKASTJES IN DEN TUIN (GEÏLL.) DOOR B.H.P.	BLZ. 18—20
ARABIA FELIX (GEÏLL.) (SLOT) DOOR D. VAN DER MEULEN	BLZ. 20—22
CACTUSSEN ALS KAMERPLANTEN (GEÏLL.) (SLOT) DOOR G. D. DUURSMAN	BLZ. 22—24

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te zenden naar **Rokin 74—76, Amsterdam**. Bijdragen dienen vergezeld te gaan van postzegels voor eventuele terugzending.

Overneming van den inhoud, ook bij gedeelten, verboden.

WONDERLIJKE VERHALEN VAN MARKEN

DOOR S. FRANKE

„Markerbeer   Wat vliegen de kraaien
wat waait het weer.   wat zal het weer waaien”.

ZOO maar een versje zonder meer, zou u denken. Ja, maar die geschiedenis met dien beer dan? O, 't is heel lang geleden vanzelf. 't Was in den tijd, toen het bosch van Ongenade nog bestond. Natuurlijk, zonder bosch zou er geen beer geweest zijn.

Nu dan, eens is het gebeurd dat de Markers op het Noord-oost-veld een beer zagen.

Een beer! een beer! mannen, een beer!

Alles naar het Noord-oost-veld om dien beer te zien natuurlijk.

Maar zooals dat meer gaat met beren die zoeens even het bosch uitkomen: zóó zie je ze, en zóó zijn ze weg.

Zoo ging het ook hier. Toen de gansche bevolking op het Noord-oost-veld verzameld was, zag niemand meer iets van Bruintje.

Eigenlijk wou geen mensch gelooven dat er een beer geweest was, maar degenen die het dier gezien hadden, hielden stokstijf vol van wel.

Enfin. Het slot was dat liedje van die Marker beren.

Maar goed dat zulke spotliedjes er zijn, want anders zouden gebeurtenissen zooals met dien beer totaal in het vergeetboek raken. En dat zou toch jammer wezen, waar of niet?

U schudt wellicht bedenkelijk het hoofd over dien beer. En over dat bosch van Ongenade. Maar het was heusch geen zeldzaamheid dat zich wilde beesten op het eiland vertoonden. Het bleef niet enkel bij dien eenen beer.

Daar hebt u nu bijvoorbeeld dien witten leeuw.

Waar die vandaan kwam?

Dat weet niemand, maar het beest heeft op het eiland gehuisd. —

Er zijn veel kollen op Marken, maar gelukkig is er een middel om ze uit te vinden.

't Is nog al riskant, want je moet er voor op roof uit.

Jazeker, echt uit stelen.

De zaak is, je moet een kip zien te rooven en wel op een van de buurtjes waar jezelf niet woont. Volstrekt niet op je eigen buurt.

En als je die kip eenmaal hebt, stop je haar in den pot. Zoo maar. Levend en wel.

Als je dat alles naar de voorschriften doet, kan het niet falen of de heks komt tevoorschijn. O ja, ze is er niet tegen bestand. Schuil houden kan ze zich niet.

Ze heeft b.v. een kind behekst. U weet wel, klonters in het hoofdkussen of een ouwe roestige spijker of zulk gerei. En het kind aan de sukkel natuurlijk.

Niemand kan het kind genezen, ook de dokter niet. Maar de gestolen kip helpt. De heks moet zich vertoonen en dan breekt de betovering.

Eenvoudig; ja, erg simpel; maar je moet het weten.

O, er zijn veel kollen op Marken; de duivel weet er zijn zielen wel te halen, maar een enkelen keer vangt hij toch bot.

Zoo dien keer, toen hij de brug opendraaide op het oogenblik dat een vrouw er over wilde.

In een handomdraaien had Joost de brug open en dacht: Zie zoo, jou heb ik alvast. Ik kan jou er nog wel bij hebben, en akelig grijsde hij haar toe.

Hij had de bedoeling haar verleidelijk toe te lachen, hoor, maar ja, een behoorlijk christenmensch krijgt vanzelf de stuipen op zijn lijf als Joost tegen hem lacht. Die loopt er zoo gauw niet in.

Zoo ook met die vrouw. Ze had hem dadelijk door.

Aha, dacht ze, dat is om mij te doen, en cordaat zei ze: „Nou kun je nog lachen, maar wacht maar, den derden dag, dan lach ik.”

En daar had Joost niet van terug. Hij verdween in een zwavelwolk.

Zie, zulke vreemde dingen gebeuren er op Marken. Er zijn daar heel wat menschen die onder den invloed staan van de geheime machten.

Daar hebt u bijvoorbeeld de belezers. Zij verstaan de kunst u te genezen wanneer ge ziek zijt. Nee nee, geen gekol of zoo, geen gestolen kippen behoeven er aan te pas te komen. Ook geen verbond met den duivel. Het is een heel eerlijke zaak. Alleen natuurlijk een beetje geheimzinnig. Natuurlijk. Een huivering van ontzag doorvaart je wanneer de belezer zijn duistere formules prevelt, maar de genezing is de belooning.

Het loopt wel eens verkeerd af. O zeker, de patiënt moet wel eens naar het kerkhof gebracht worden, maar dat is nu eenmaal de weg, dien wij allen moeten gaan. Wat is daar tegen te zeggen?

Behalve de belezers zijn er ook nog zieners. Nee nee, niet „waren”, maar er zijn zieners. Marken wemelt er om zoo te zeggen van. Zoo maar tusschen de andere bewoners wandelen ze langs de wegjes en door de steegjes. Je zou het hun niet aanzien, maar ze kunnen in de toekomst zien. Ze weten b.v. precies wanneer deze of gene sterven moet. Het kan gebeuren, dat een ziener zoo maar eens met een touwtje de maat neemt van de buitendeur van een van de huisjes. Hij meet secuur. Zoo breed en zoo hoog en hij zet een bedenkelijk gezicht. Hij meet weer en rekent.

De bewoners weten wel wat het te beduiden heeft. De ziener meet of de doorkist wel door de deur kan. Of de opening niet te nauw is of te laag.

Griezelig, hè? Ja, maar zoo gaat het soms.

Er zijn ook een boel zieners die zelf niet weten dat ze het zijn. Die er wellicht nooit aan gedacht hebben om in de toekomst te schouwen, maar die door de bevolking tot dien rang bevorderd zijn. Wat zullen ze er tegen doen? Twee weten meer dan een.

Het zienerschap houdt verband met den helm. Het is verbazend zooveel kinderen er op het eiland geboren worden met den helm.

Nu heeft dat gelukkig in 't algemeen niet veel te beteekenen. De kinderen met wie dat akkevietje passeert, groeien op zooals de andere en niemand merkt later iets bijzonders aan ze. Zij zelf ook niet.

Maar in enkele gevallen loopt het anders. Dan wordt de helm, zooals meestal gebeurt, niet vernietigd, maar benut. En wel gebruikt voor het doel waarvoor hij eigenlijk bestemd is. Namelijk voor lens in een scheepskijker. U weet wel, van die scheepskijkers, die gebruikt worden op de groote vaart.

De kinderen nu waarvan de helm op een zoodanige manier aangewend wordt, groeien op tot echte zieners.

Er schijnen heel wat kijkers bij de groote vaart in gebruik te zijn waarin die Marker helmen zijn verwerkt, want het eiland wemelt om zoo te zeggen van de menschen die de toekomst kunnen voorzeggen.

Ze loopen niet met hun gaven te koop hoor, die profeten, dat is de zaak niet, integendeel, veelal trachten ze het te verbergen; maar de menschen hebben ze toch wel door.

Ze zijn met naam en toenaam bekend, de echte zieners, en men is niets op hen gesteld. Vooral niet wanneer ze met een touwtje de ramen en de deuren komen meten of wanneer ze iemand zoo strak aankijken. Brrrrrr! om van te rillen.

Niet alleen de zieners voorspellen de kwade dingen die er te gebeuren staan, maar ook de vogels.

Hebt u wel eens gehoord hoe naar een meeuw krijshen kan? Het gaat doormerg en been nietwaar? En dacht u dan dat zoo'n kreet zonder beteekenis is? Dat die maar uitgestooten wordt zonder meer en dat daar verder niets aan vast zit?

Wanneer u dat denkt, hebt u zoo tegen het vallen van den avond, in de contreie van het kerkhofje, nog nooit een meeuw hooren krijschen. Was dat wel het geval, dan zou u wel anders spreken.

Het heeft een beteekenis. Alle dingen zijn zwaar van bedoeling. Er gebeurt niets om niets.

Zoo'n meeuw dan kan niet spreken, nee, maar zijn kreet heeft een zin, zooals alle dingen zinvol zijn.

Daar is nu bv. die stem. Dat was nu geen vogel die schreeuwde en geen ziener die sprak. Er was niets dan die lugubere stem: „Hier is de tijd, waar is de man?”

O, dat zijn geen verzinsels van de een of andere baker. Hoorden niet visschers op den botter die woorden duidelijk opklinken? Niet één visscher, maar verscheidene. Velen. En gingen ze niet naar den dominee en vroegen ze hem niet toch mee te gaan naar den zeekant?

Zeker, zoo is het gebeurd. De dominee ging mee en deed ter plaatse een gebed. Onder het bidden hoorde hij duidelijk:

„Hier is de tijd, waar is de man?”

En is het niet zoo geloopt dat de dominee door een groote golf overboord geslagen werd en verdronk?

Waar zulke dingen gebeuren, waar de stem klaarblijkelijk om den dominee riep, vaart er dan geen rilling over den rug van degenen die het bijwonen?

Zeker, er werken geheime machten op en om het eiland Marken. Niemand kan er aan ontkomen. Iedereen is er aan onderworpen.

Maar ja, in de grijze oudheid is het er dan ook raar toegegaan. In den tijd toen het klooster er nog stond, het klooster Mariengaarde.

Het is verwoest, dat klooster, grondig vernietigd, er is niets meer van over dan de herinnering, maar die is dan ook gruwelijk.

Draagt nog niet heden ten dage een stuk van de Gouwzedden naam van „de kuil van Marken” en werden daar de monniken uit het klooster Mariengaarde niet ingeworpen? Eerst werden de vrome broeders gruwelijk mishandeld en jammerlijk vermoord, toen hun klooster verwoest en daarna in zee geworpen.

Waar zulke vreeselijke dingen gebeurd zijn, al is het dan ook in het verre grijze verleden, daar moeten wel duistere krachten werken. Daar kan het niet anders of allerlei dingen moeten er nog van spreken, al is het dan ook in een taal die een gewoon mensch niet verstaan kan.

Er zijn meer dingen die van het verleden spreken. Daar is b.v. de moorenkop in het wapen.

Zoo maar toevallig, denkt u misschien, die zwarte kroeskop in dat wapen?

Er zijn geen toevalligheden. Alles heeft zijn zin en zijn bestemming. Alles is van tevoren bepaald. Er is geen ruimte voor, dat het ook anders zou kunnen.

Dat met dien moorenkop zit zoo.

Het was in den tijd van de kruistochten en die van Marken lieten zich niet onbetuigd. Met de Haarlemmers in verbond trokken ze naar het Oosten en ze vochten er als leeuwen. Het moet een mirakel geweest zijn zoo dapper als de lui van Marken zich weerden. De legeroversten stonden er verbaasd van. Zulke vechtkerels hadden ze nog nooit gezien.

Die dapperheid moest beloond worden, dat spreekt.

En welke belooning zou nu beter passen, dan de moorenkop? Die van Haarlem kregen, zooals algemeen bekend is, de damiaatjes, en het ging niet aan die van Marken met leegte handen naar huis te sturen.

Zie, zoo is het gekomen dat in het Marker wapen die moorenkop prijkt.

Ja, het waren dappere kerels. Daar hebben ze de bewijzen van geleverd.

Zoo zit het eiland vol herinneringen aan vroeger. Daar is b.v. de Minneweg. Een oude weg, die vroeger van het klooster naar den wal liep. Voor het grootste gedeelte door de zee verzwolgen dus. Niemand ziet meer iets van dien verdronken weg. Behalve dan bij heel laag water, wanneer er stukken van bloot komen of wanneer de een of andere visscher steenen in zijn netten ophaalt.

Maar er is ook nog een stukje, dat niet verdronken is. En daar kan het dan maar leelijk spoken soms.

Het is er dan ook niet al te pluis op dien ouden Minneweg, maar toch niet zoo erg of de meisjes van Marken laten er zich 's avonds door de jongens maar wát graag zoenen.

Er zijn er die meenen dat daarom die weg zoo heet. Omdat

er veel bemind wordt. Misschien is dat ook wel zoo. De kronyken wijzen niet uit dat het anders is.

Het is overigens wel goed dat die Marker jongelui niet zoo heel veel om die spokerij geven, want als dat wel het geval was, konden ze de vrijerij wel staken.

Moet u hooren wat er eens gebeurd is in de dagen toen het vrijen nog uitsluitend op den botter geschiedde.

Er waren eens een jongen en een meisje die aan boord van den botter gingen smokkelen.

Nee nee, geen verboden waar over de grens brengen, zooals u licht zou denken wanneer u op het woord afgaat, maar ze waren verloofd en zaten daar nu zoo'n beetje bij elkaar.

En natuurlijk hadden ze niet gemerkt dat er een kol aan boord gekomen was. Welnee, wat dachten zij aan kollen en aan zwarte kunst?

Maar die kol was er ondertusschen wel en ze maakte van de gelegenheid gebruik om den botter te beheksen.

Hoe ze het 'm lapte is nooit bekend geworden, maar ze kreeg het voor mekaar.

De trossen schoten vanzelf los en voort stooft de botter, yolle zee in.

De twee die in het vooronder zaten, merkten nog altijd niets. Die dachten maar dat er niets anders op de aarde bestond dan hun zaligheid.

Maar opeens hoorden ze een vervaarlijke stem en die stem brulde: „Schip uit, Spanje er uit!”

Het was voor het vrijende paartje of het van den hemel in de hel kwam. Ze zaten daar zoo gezellig en knusjes in het donkere vooronder, ze meenden dat het hartje nacht was en dat iedereen op het eiland sliep, en nu stroomde ineens het helle Spaansche licht de roef binnen. Want het was echt waar, de botter lag niet meer in de Markerhaven, maar voor de een of andere Spaansche stad. De appelsienen rolden zoo maar op het dek en op geen honderd pas afstand liepen de Spanjaarden op gitaren te spelen en zaten er duizenden in een arena naar een stierengevecht te kijken.

Het is te begrijpen dat die twee Marker jongelui hun oogen haast niet gelooven konden, maar ja, als je zulke dingen toch zelf beleeft, valt er niet aan te twijfelen.

Ze kropen maar weer gauw in het vooronder, want ze vertrouwden het zaakje niet al te best en toen de jonge man een poosje later poolshoogte ging nemen, bleek dat de botter weer goed en wel thuis was.

Kijk, al zulke dingen kunnen op Marken gebeuren.

DE RIJP

HET heeft gevoren en gemist vannacht. ☼ Maar de zon is doorgebroken, en ik weet niet, in welke wonderere wereld ik ben ontwaakt. De boom voor mijn huis, een echte stadseikeboom, zonder eenige pretentie van schoonheid met zijn scheefgegroeide, platte kruin, is zoo maar een weelde geworden van witte twijgen en takken. Ik heb nooit geweten, dat hij er zóóveel had. Ik heb ook nooit geweten, dat hij zóó mooi kon worden, zóó mooi, dat je er den heelen dag naar zou willen zien. Een telefoondraad snijdt een blanke lijn over den blauwen hemel. Een spinnewebje hangt als een lapje teere kant tegen het groene schuurtje. Vandaag krijgen de vergeten dingen een zeer bijzondere en zuivere schoonheid. ☼ De laan, die naar het park voert, schijnt veel hooger en langer dan andere dagen, en de toppen vormen een dicht weefsel tegen het stralende winterochtendblauw. Over den weg is het broze geluid van vallende ijskristallen. In de verte klinkt een hol gerommel. Kleintjes en zwart sukkelen een paard en wagen aan mij voorbij, en het gezicht van den voerman lijkt heel rood bij al dat blank van boomen en velden. ☼ Het park is verlaten. Alleen wandelt er een man met twee kinderen. Dat geeft zoo'n prettig gerucht: het gekraak van een paar takjes, het zachte praten van de stemmen. De dag wordt er nog stiller van. ☼ De takken van een klein beukje zijn dik geworden van de rijp. De blaadjes, die het heeft behouden, zijn bruinroode munten met een zilverig laagje overdekt. Een sparretje is een pyramide van glinsterende ijskristallen. Maar hoog boven het lage hout staan de oude boomen, wit, wit, wit . . . met enorme blonde pluimen. ☼ Over dit alles schijnt de zon. Het park verliest brokjes en schilfertjes van zijn pracht. Maar het staat daar, stralend, rein, verheugd in den kouden dag. Het is geen park meer. Het is allemaal fijn porcelein. Het is een smetteloos wonder van licht, dat men maar ééns in den winter droomt.

DE CALDERA VAN HET TENGGERGEBERGTE IS OVERDEKT MET WOLKEN. OP DEN VOORGROND STEEKT HIER BOVENUIT DE KEGEL VAN DEN BATOK, LINKS DAARVAN DIE VAN DEN BROMO; OP DEN ACHTERGROND DE ROOKENDE SMEROE

JAVAANSCH E VULKAANTYPEN

DOOR R. GHEYSELINCK

MEN duide me deze tweede vlindervlucht over Java's vulkanen niet ten kwade: een theoretisch-ingewikkeld verhaal over alle processen, die zich bij het vulkanisme als een samenhangend phenomeen voordoen, past hier allerminst. Ook de vlinder bekommert zich niet om „lijn” in zijn grillige vlucht. Hij fladdert verder en wij met hem . . . bewonderend! Tè vlug ging het echter over den Krakatau, omdat de ontwikkeling van dezen vulkaan tot op heden een dankbaar voorbeeld is gebleven van de meest intensieve eruptieve verschijnselen. Men weet, dat de groote uitbarsting van 1883 een geweldig en verwoestend einde maakte aan een rustpoos van meer dan 200 jaar. ☼ Als een groote centraalvulkaan stak hij aanvankelijk boven den zeespiegel uit en werd toen dermate uit elkaar geslingerd, dat hij alleen aan drie kleine eilandstukjes op de kaart herkenbaar bleef; men kent de namen: Verlaten-, Lang- en Rakataeiland. In een volgende phase bouwde hij nieuwe kegels op. (Rakata, Dana en Perboewatan), die hij in Augustus 1883 weer wegslingerde om andermaal in den vorm van drie kleine eilandrestjes boven den zeespiegel te blijven liggen. ☼ De Krakatau is het duidelijk bewijs van de moeilijkheid, die er ligt in de onderscheiding van vulkaaneilanden en onderzeesch vulkanisme; beide gaan ongemerkt in elkaar over. De onderzeesche eruptie zal een vulkaaneiland opbouwen, dat meestal een korten levensduur heeft en een vulkaaneiland zal door een kleine wijziging in zijn activiteit tot het submariene stadium terugkeeren. Dit is b.v. prachtig geïllustreerd in de eruptieperiode van 29 December 1927 tot 25 Maart 1928, in welke eerste phase zooveel asch- en slakkenmateriaal werd uitgeworpen, dat de Krakatau reeds na vier weken van 185 m onder den zeespiegel tot boven het wateroppervlak was gegroeid. Kenmerkend is hierbij, dat dergelijke eilandvormingen steeds tot stand komen enkele dagen na de heftigste eruptie . . . wat eenigermate ook vlug hun lot bezegelt.

(Slot)

Reeds op 1 Maart was de Krakatau weer tot 35 m onder water verdwenen in verband met de sterke hellingen van den onderzeeschen vulkaan en den lossen opbouw van de eruptieve massa's. ☼ Onze voorplaat vertoont een submariene uitbarsting uit genoemde periode, in den vorm van een sterken eruptiestraal, herkenbaar aan de witte wolk met de zwarte kern. Het typische van een dergelijke eruptiestraal is dat men onderaan, vlak boven den zeespiegel, een ring van witte dampen waarneemt, die verklaard kunnen worden door aan te nemen, dat men hier te doen heeft met het koken van het zeewater, dat in aanraking is gekomen met den gloeienden eruptiestraal. De donkere kern wordt veroorzaakt door de groote hoeveelheid vast materiaal, dat door deze gasexplosie uitgeworpen wordt, terwijl de hogere wolken door hun vorm („Kleinballenform”) een duidelijk beeld geven van de geweldige energie, die hierbij vrijkomt. ☼ Hier zij dan nog het merkwaardige verschijnsel gememoreerd, dat zich bij de Krakatau-eruptie van 1883 voordeed. De zwaarste eruptieproducten werden in de onderste lagen van den dampkring door ZW-winden naar het NO en later naar het ZO getransporteerd. De fijnere deelen werden over 2500 km verplaatst, terwijl de allerfijnste deelen in hogere zônes van de atmosfeer terecht kwamen en op die hoogte (· 25 km) meermalen de reis om den aardbol deden, waarbij zij eigenaardige en zaken. Boven de gebieden waar ze passeerden, werd namelijk de zon òf rood òf groen verkleurd, of, zooals in enkele streken, bijna heelemaal verduisterd. Latere experimenten met proefballonnetjes hebben dit verschijnsel bevestigd, doordat de ballonnetjes op die hoogte ook buitengewoon snel in een bepaalde richting gingen afdrijven. ☼ Een andere heid ten onzent niet zoozeer aan de heftigheid zijner erupties, dan wel aan het feit, dat hij de sinistere faam geniet de meest

actieve te zijn onder alle vulkanen van dit gebied. Op enkele perioden van betrekkelijke rust na, is deze vulkaan sedert de laatste eeuwen onafgebroken werkzaam geweest. In deze periode heeft hij zijn krateropening herhaaldelijk — en soms over groote afstanden — verplaatst, waarbij hij echter wel in staat is gebleken om uit een bepaald eruptiepunt zóó intensief materiaal naar boven te brengen, dat de oudere kraterrand voor het grootste deel werd bedolven, wat bij den Slamet, Sendoro, of Tjerimai nooit het geval was, hoewel ook hier de krateropening zich menigmaal verplaatste. Het vulkanisme uit zich bij den Merapi ook op geheel andere wijze, dan bij één andere der reeds vermelde vulkanen het geval was. Het magma kan namelijk wel den krater bereiken, maar schijnt niet vloeibaar genoeg te zijn om zich als lavastroom uit te breiden, daar het als een prop in den krater blijft steken. De Merapi-prop bestaat, zooals ook uit de foto blijkt, uit twee deelen, waarop de erosie nog geen vat heeft gehad. De lavamassa, welke uit een poreuze blok-lava bestaat, wordt langzaam omhoog geperst, waarbij een voortdurende afbrokkeling plaats vindt; die op haar beurt aanleiding is tot lavalawines. Met de lavablokken daalt echter ook vulkanische asch naar beneden en wel bij voorkeur langs zoogenaamde glijbanen. Daardoor worden dan op de hellingen van den vulkaan puinkegels gevormd, aan welker voet zich soms het nog gasrijke mengsel van lavablokken en asch als een vloeibare massa voortbeweegt. Dit zijn dan zandstromen of, in het Maleisch, ladae's. Bij zware regens wordt dit materiaal dikwijls plotseling naar de vlakke afgevoerd in den vorm van modderstromen. Dit is in den laatsten tijd ook waargenomen bij den Kloet. ☒ Met den Kloet en den Smeroe heeft de Merapi verder een ander verschijnsel gemeen en wel dat der, in de geologie zoo beruchte, „nuées ardentes” of gloedwolken, die medegevoerd worden met de lavalawines, welke met groote snelheid langs de glijbanen afdalen. Bij normale vulkanische ascherupties volgt de eene explosie den andere na korten tijd op en stoot daarbij samen-

gebalde wolken uit, beladen met vaste bestanddeelen. Het resultaat van deze explosies is een continu opstijgende gasstroom, die een groote hoogte kan bereiken. Sinds de uitbarsting van den Mont Pelée op Martinique in 1902 is het daarvan geheel verschillend phenomeen der gloedwolken bekend geworden. De gloedwolk verheft zich nooit tot groote hoogte, maar rolt onder den invloed der zwaartekracht met een snelheid van 150 m per sec. langs de hellingen naar beneden en volgt hierbij het bestaande relief. Wanneer de wind geen invloed liet gelden, zou de gloedwolk zich naar alle zijden even sterk verspreiden, doch de heerschende winden kunnen haar ook een bepaalde richting uitstuwten, al mag men dezen invloed door de groote dichtheid der gloedwolk niet overschatten. ☒ Men neemt tegenwoordig aan, dat de gloedwolk een soort emulsie is van vaste deelen in een mengsel

Foto Luchtv. Afd. N. I. Leger

DE MERAPI-TOP. DUBBELE PROP MET GLIJBANEN

van waterdamp en gassen van zeer hooge temperatuur. Onze foto van den Merapi op blz. 18 geeft het beeld van het door de gloedwolk vernielde terrein. De schijnbare „hoogtelijnen” op deze afbeelding zijn 18 sawah's! ☒ Een geheel ander ontwikkelingsbeeld vertoont daarnaast de reeds meer genoemde Smeroe, die op zich zelf uit twee aschkegels bestaat: een noordelijke, de Mahameroe, en een zuidelijke, de eigenlijke Smeroe. Aan den, door de langzaam afbrekende werking van regen en wind veroorzaakten koepelvorm herkent men dadelijk den „slapenden” Mahameroe. Ook de begroeiing ware ons een aanwijzing geweest van de ditmaal, absolute, rust! De Smeroe behoort zijnerzijds tot de meest actieve der Javaansche vulkanen, al is zijn „productiviteit”, om een weinig passenden term te gebruiken, niet zoo groot. In zijn eruptiegeschiedenis kunnen we gedurende langeren tijd rhythmische (periodieke) explosies herkennen, onderbroken door sterke ascherupties (1885,) waarop tenslotte een 2 km lange lavastroom volgde. Een uitbarsting van jongeren datum (1911) zij hier nog vermeld om de buitengewone hoogte der eruptiewolk (7½ km). De asch, die in 1911 werd uitgeworpen, werd zelfs tot naar het eiland Bali getransporteerd. ☒ Ook de postvulkanische verschijnselen vallen op Java in voldoende mate te bestudeeren. Onder deze nawerkingen zijn

DE KRATER VAN DEN PAPANDAJANG MET FUMAROLEN EN SOLFATAREN

vooral de fumarolen te vermelden; dit zijn gas- en damp-uitwasemingen, die met grooter of geringer geweld, soms met sissend geluid, uit spleten van het gesteente, of van onder blokken of ook uit gaten in den vulkanischen bodem te voor-

schijn treden. Sulfataren daarentegen zijn vulkanische naverkingen, waarbij naast waterdamp vooral zwavelverbindingen geëxhaleerd worden. Deze verschijnselen zijn zeer goed waar te nemen aan den Papandajang, welke zijn laatste groote eruptie in 1772 gekend heeft en sindsdien in een zoogenaamde „sulfatarentoestand” verkeert. Op de foto op blz. 17 zien we enkele der actieve centra in den grooten krater, op den

voorgond een fumarole van 270°, die uit een kleinen krater aan den dag treedt. De opening van dit eruptiepunt is niet grooter dan 10 cm. Is de intensiteit waarmede een fumarole hare gassen uitstoot gering, dan zien we soms kleine modderkratertjes gevormd rondom haar eruptiepunt. Het is vanzelfsprekend, dat we bij een vulkaan als de Papadajang, waaraan groot aantal fumarolen en sulfataren optreden, ook alle overgangen zullen aantreffen tusschen de vele vormen waarin zich postvulkanische verschijnselen kunnen voordoen en o.a. ook warme bronnen en modderwelen. De vulkaan met de langste geschiedenis is de Kloet. Het Kloetmassief heeft twee toppen, waarvan de westelijke de jongste activiteit heeft getoond. Deze bevat ook het bekende kratermeer (zie de foto op deze blz.), dat van zeer groote beteekenis is op de ontwikkeling van den vulkaan, daar het steeds aanleiding was voor modderstromen of lahars. De inhoud van dit kratermeer werd op 441 miljoen m³ ge-

schat! Bij een eruptie wordt deze watermassa gedeeltelijk in damp omgezet. Vandaar ook, dat een explosieve uitbarsting van den Kloet het karakter draagt van een geweldige waterdoorbraak. Bij de uitbarsting van 1901 bereikte de

lahar in enkele ravijnen hoogten van ± 58 meter. Om het groote onheil, door de modderstromen aangeroepen, te ontkomen, heeft men wel eens het denkbeeld geopperd om het kratermeer... af te tappen en in die richting ook inleidende waarnemingen verricht. Het grappige feit deed zich bij deze waarnemingen voor, dat de vulkanoloog zat te piekeren hoe het meer kon afgetapt worden en dat tegelijkertijd de bedoeling

van den irrigatiedienst was om na te gaan of het Kloetmeer niet zou kunnen dienen als waterreservoir, om in den oostmoesson de omringende vlakten te bevoelen! Te dien einde dacht men de kloof, waardoor het overvloedige water afvloeit, op te dammen. De vulkanoloog won het pleit! Uit dit alles moge blijken, in welke verscheidenheid dit vulkanisme zich voordoeft, niettegenstaande het in zijn ontstaan aan één bewegingszone der aarde gebonden is. Hieruit blijkt, hoe ook van wetenschappelijk standpunt uit een voortdurende waarneming dezer verschijnselen geboden is.

KRATERMEER VAN DEN KLOET IN KOKENDEN TOESTAND NA DE UITBARSTING VAN 1901

Foto Luch. A. u. N. 1. Lege.
LUCH' FOTO VAN DE UITBARSTING VAN DE MERAPI 1930—1931. DE FOTO IS VAN GROOTE HOOGTE GENOMEN EN VERTOONT EEN UITGESTREKT, DOOR DE GLOEDWOLK VERNIELD TERREIN. DE GOLFLIJNTJES ZIJN SAWAH-AFSCHIEDINGEN

Nestkastjes in den tuin

DAT we in onzen tuin heel wat last hebben van alle mogelijke insecten, weet iedereen. De grootste vijanden van al dat schadelijke goedje zijn onze nuttige vogels, en daarom moeten wij zorg dragen, dat hun aantal steeds

ZINGENDE SPREEUW VOOR HET
NESTKASTJE

zien, dan komen daarvoor de meezen in de eerste plaats in aanmerking. Deze eten bijna uitsluitend insecten, die met groote bedrevenheid op en onder stammen en takken zoeken. Daarbij komt, dat zij het geheele jaar door hun nuttig werk bij ons verrichten, in tegenstelling met de enkele maanden van het jaar dienen. De meezen zijn holbewoners, d.w.z. dat zij voor het maken van een nest gelegenheid voor meezen, want hollen zijn, is ook geen broeddoet. Een vink daarentegen zal weer nooit een nest in een holte maken. Meezen zoeken de wonderlijkste holten, zooals een brievenbus, een pomp, een konijnenhol, enz. Maar door dat deze broedplaatsen niet voldoende veiligheid bieden, komt er van deze broedsels veelal niet veel terecht. Ook komt een geheel niet tot broeden. Door het ophangen van nestkastjes doen we dus niets anders dan den natuurlijken toestand een beetje tegemoet te komen. Eigenlijk moesten in alle bosschen, parken en tuinen nestkasten aanwezig zijn, maar ook in stadstuintjes kan men er één of meer hangen. En al mag het dan eens zijn, dat de huismusch er zijn intrek neemt, toch worden er heel wat door de meezen betrokken. Het maken van nest-

toeneemt, door ze zooveel mogelijk in onze tuinen te lokken. Wij verschaffen ons daardoor bovendien het genot, hen in onze tuin te zien en hun lied te hooren. Door de vogels die hier overwinteren, door het uithalen of verstoren der nesten tegen te gaan, door kunstmatige nestjes en schuilplaatsen in onze tuin op te hangen, kunnen wij daartoe veel bijdragen. Overwegen we thans de vraag, welke vogels we gaarne in grooter aantal om ons heen zouden zien, dan komen daarvoor de meezen in de eerste plaats in aanmerking. Deze eten bijna uitsluitend insecten, die met groote bedrevenheid op en onder stammen en takken zoeken. Daarbij komt, dat zij het geheele jaar door hun nuttig werk bij ons verrichten, in tegenstelling met de enkele maanden van het jaar dienen. De meezen zijn holbewoners, d.w.z. dat zij voor het maken van een nest gelegenheid voor meezen, want hollen zijn, is ook geen broeddoet. Een vink daarentegen zal weer nooit een nest in een holte maken. Meezen zoeken de wonderlijkste holten, zooals een brievenbus, een pomp, een konijnenhol, enz. Maar door dat deze broedplaatsen niet voldoende veiligheid bieden, komt er van deze broedsels veelal niet veel terecht. Ook komt een geheel niet tot broeden. Door het ophangen van nestkastjes doen we dus niets anders dan den natuurlijken toestand een beetje tegemoet te komen. Eigenlijk moesten in alle bosschen, parken en tuinen nestkasten aanwezig zijn, maar ook in stadstuintjes kan men er één of meer hangen. En al mag het dan eens zijn, dat de huismusch er zijn intrek neemt, toch worden er heel wat door de meezen betrokken. Het maken van nest-

kastjes is een vrij eenvoudig en daarbij een aangenaam werk en ieder die een beetje timmeren kan, kan er zonder moeite een maken. Men moet er voor nemen: wilgen-, populieren-, linden- of grenenhout. Wat de meezen betreft, zij betrekken even graag een vierkant hokje als een rond en omdat de eerste door een ieder met behulp van wat spijkers, krammetjes, ijzerdraad, asfaltpapier en hout van voldoende dikte gemaakt kunnen worden, willen we eenige aanwijzing geven hoe men dat kan doen. Wil men een kastje voor roodborstjes maken, dan bedraagt de hoogte 22 cm., de vliegopening 6—7 cm. Speciaal dit kastje moet zoo ondiep zijn, dat de broedende moeder eens een kijkje in de buitenwereld kan nemen. 't Diertje houdt buitengewoon veel van eenige gezelligheid. Om te voorkomen dat de vogels elkaar verjagen, worden voor de kleine vogels ook kleine vlieggaatjes gemaakt, zoodat een spreeuw b.v. het niet in het hoofd kan krijgen een mees uit zijn nest te verdrijven. De achterwand van een nestkastje moet flink dik, de opening zoo klein mogelijk gemaakt worden (zij moet zich van onderen fleschvormig verwijden). Het vlieggat dient van boven een weinig schuin ingebrand te zijn tegen het inwateren. Er bestaan ook soorten van nestkastjes, want de vogels zijn kieskeurig op hun verblijf. Wil men b.v. een kuifmees lokken, dan mag de opening van het kastje niet meer dan 3 cm zijn: de koolmees wenscht 4 cm, een roodstaartje 4 à 5 cm, de spreeuw 4½ cm: de grootere openingen van 8—10 cm worden door uilen en . . . eekhorens begeerd. De hier genoemde soorten vogels zal men veelal aantreffen in de nestkastjes die men in tuinen, parken en boomgaarden hangt. Daarna worden een deksel en een ophanglat gemaakt. Aan te bevelen is den bodem ruimschoots van zaagsel te voorzien. Voor spreeuwen hangen we liefst eenige nestkastjes bijeen, omdat deze vogels van gezelligheid houden. We plaatsen ze ter hoogte van 5—10 meter boven den grond, zoo mogelijk in de nabijheid der woonhuizen of langs boschkanten, niet in het bosch. Voor kleine spechtsoorten hangt men de nestkastjes liefst aan boomen of palen, 5—6 meter hoog. Deze

EEN MEEZENVROUWTJE NEEMT VAN HET MANNETJE VOEDSEL VOOR DE JONGEN IN ONTVANGST

kan men wel in het bosch hangen: wellicht vindt men er ook draaihals, boomklever of boomkruiper in. Voor meezen, boomkruipertjes, enz. worden ze maar 1½—3 cm boven den grond opgehangen, liefst aan boomen of in dicht struikgewas. Bij de spreeuwenkasten verdient het aanbeveling de voorplank van binnen met inkepingen of uitstekende latjes te voorzien, om den jongen het klimmen naar het vlieggat te vergemakkelijken. Bij de andere modellen is dit niet nodig. Bij het ophangen moet er op gelet worden, dat de kastjes volstrekt niet achterover hangen, want dan kan de vogel niet in en uit. Het is zeer aan te bevelen het kastje tegen den regen en het inwateren te bedekken met asfaltpapier. Om de vogels er aan te gewennen, moeten de nestkastjes tijdig worden opgehangen; ze kunnen hun nu in het koude jaargetijde reeds 's nachts tot slaapplaats en

JAVAANSCH VULKAANTYPEN. DE MAHAMEROE, DE SLAPENDE NOORDE-LIJKE ASCHKEGEL VAN DEN SMEROE

overdag tot beschutting dienen. Ook vroeg in het voorjaar, in Februari-Maart, zullen we de nestkastjes nog op kunnen hangen met het oog op den aanstaanden broedtijd. Ze moeten stevig bevestigd worden, zoodat ze niet verschuiven of bewegen kunnen en zooveel mogelijk met de vliegopening naar 't zuid- of noord-oosten. ☼ Wie rondom zijn woning en in den tuin een aantal nestkastjes aanbrengt, zal bemerken, dat hij heel wat nuttige vogels lokt en dat de jongen die er in geboren worden, bij voorkeur weer in dergelijke kastjes nestelen.

B. H. P.

„ARABIA FELIX”

DOOR D. VAN DER MEULEN

(VII) (Slot)

HET leven te San'a was voor mij als een droom. ☼ Iederen stralend-blijden morgen werd ik wakker gezongen door de vogels in den tuin, daarna deed de saki de putraderen knarsen en piepen, plenste het water in 't bassin, en begonnen de fonteintjes in de Sjadrawaan te klateren. Dan klonk van buiten den stad smuur het gerucht van de exerceerende troepen en schalde de krijgsmuziek de heele stad goed wakker. ☼ Met een eskorte van een paar officieren en enkele cavalleristen maakte ik haast iederen morgen op een paard uit den koninklijken stal een rit door de omgeving van San'a. Steeds verder strekten die tochten zich uit. Eerst ging het dan langs den hoogen, grijzen muur met de vele verdedigingstorens, dan de velden in, waar geurende

rozen de mais- en doera-akkers omzoomden. De Turken voerden deze rozen in uit den Balkan, uit de streken, waar de rozenolie gewonnen wordt. Als we verder reden, kwamen we aan de grijsleemen boerenhuizen, meestal als hooge, ronde torens gebouwd en geheel voor verdediging ingericht. De onderste verdiepingen dienen voor het vee

en voor opslagruimte. Een nauwe, leemen trap kronkelt omhoog naar de woonverdieping. Overal zijn schietgaten, die de groote dikte van den buitenmuur laten zien. De schietgaten bleken steeds gericht te zijn op de toegangspoort tot het erf en op andere vitale punten. Het dak is omgeven door een borstwering en hier staat vaak nog een vierkant leemen kamertje, de salon van het huis. ☼ De groote dorpen, ja haast steden, die verderop liggen en die de buitenverblijven en tuinen van de notabelen van San'a hebben bevat, dragen duidelijk de sporen van de herhaalde en hevige

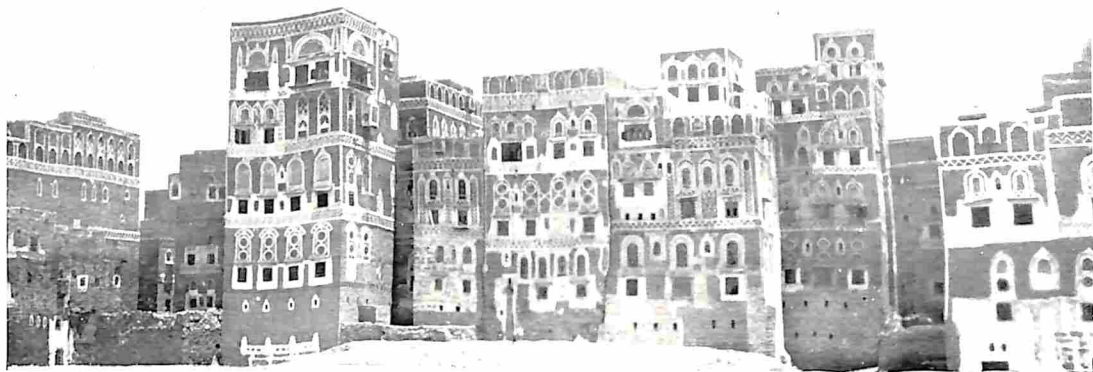

Foto van der Meulen

GOEDE VOORBEELDEN VAN DEN SAN'A-BOUWSTIJL. DUIDELIJK KOMEN UIT DE RIJKVERSIERDE ALBASTEN BOVENLICHTEN DER KLEINE VIERKANTE VENSTERS

Foto van der Meulen

PARADE TE SAN'A

Foto van der Meulen

HADJA, DE RESIDENTIE VAN KROONPRINS AHMED BIN JAHJA VAN GELUKKIG ARABIE

gevechten, die hier met de Turken geleverd zijn. Uit de algemeene ruïne rijzen hier en daar nieuwe, gawe huizen op, en achter de leemen tuinmuurtjes zagen we hoe de verdroogde tuinen weer bevoeid en bewerkt werden. Met den burgemeester zaten

we op een tapijt in den tuin, die vroeger aan den Turkschen Gouverneur behoorde. Zijn zoon was pas teruggekeerd van den veldtocht met den Kroonprins tegen den rooversstamder Zaranieq in de heete Tihama. Alle verhalen gingen over oorlog en er werd gretig naar geluisterd. ☼ Nier ver hier vandaan, in een ouden krater, liggen 'de tuinen en

het buitenverblijf van den Imaam, Arrauwd genaamd. ☼ Door een woest rotslandschap trokken we met een speciale vergunning van den Koning naar dit zijn heiligdom, dat tevens een soort laatste retraite, een geduchte versterking bleek te zijn. Langs den scherpen krater-rand staan op de hoogste punten wachttorens, die de toegangen bewaken. In de rots-wanden zijn kamers gemaakt, waarin koren en munitie heeten te zijn ondergebracht en waarin de Koninklijke familie haar toevlucht kan zoeken indien het monsterachtige, nieuwe gevaar van de Engelsche bombardeervliegtuigen eens tot de hoofdstad mocht doordringen. ☼ De bodem van den ouden krater is door een beekje in een druiven- en ooftgaarde herschapen. Rondom verheffen zich de veelkleurige rotsen, waar geen plantje op groeit en die de droge gloeihitte van de zon terugkaatsen, en beneden is het één tapijt van groen — in het midden het lichtgroen van de wijndruifranken, aan den rand het donkergroen van de abrikozen, noten, granaatappels, citroenen, vijgen, en andere vruchtboomen. Op een rotspunt tegen den kraterwand staat ongenaakbaar de nu verlaten burcht, waarin de voorvaderen van dezen Imaam hun buitenverblijf hielden. De tegenwoordige heerscher heeft zooveel rust en veiligheid in 't land weten te vestigen, dat hij een prachtig nieuw gebouw kon optrekken op den beganen grond, vlak bij zijn heerlijke tuinen. Het buitenverblijf is uit goed behouwen blokken natuursteen van groenige, roodbruine en gele kleur opgebouwd, massief, kleurrijk en mooi. ☼ Niet lang na aankomst te San'a

Foto van der Meulen
TOEGANGSWEG TOT WADI ARRAUWD, DE ZOMERRESIDENTIE VAN DEN
IMAAM. OVERAL RIJZEN DE VERDEDIGINGSTORENS OP

werd ik op een audiëntie bij den „Heer der Geloovigen“ uitgenoodigd. Door een dubbele eewacht, waarachter de bedelaars, de nietsdoeners en zij die ook een verzoek aan den Koning hadden, zich verdrongen, naderde ik de poort in den muur om de paleizen. Weldra zou ik hem zien, die de tweede groote heerscher is op 't Arabische schiereiland. Bin Sa'oud, de Bedouïnen-koning, de veroveraar van het grootste deel van Arabië, had halt gemaakt voor het gebied van dezen ouden soldaat, den onoverwinnelijken vorst van het Jemenitische bergland.

Zijn faam als dichter en godgeleerde gaat door de Arabische landen. Zijn wereldlijk gezag steunt op z'n zwaard en op dat van zijn stoere zonen. Zijn geestelijk gezag berust op zijn afstamming van de eenige dochter van den Profeet. Zoo staat hij temidden van zijn rotsen, temidden van zijn woestte krijgshaftige volk als een van hen, doch tegelijkertijd als een verre boven hen begenadigde, door wien het bloed van Allah's laatsten Gezant stroomt en die meent met recht den titel van „Heer aller Geloovigen — Amier al moe'minien“ te mogen voeren. ☼ De komst van den eersten Nederlandschen afgezant naar hem, en de erkenning van zijn beteekenis in de wereld van den Islam, die daaruit blijkt, heeft Imaam Jahja Hamied Oeddien zeer verheugd. Met Oosterschen gloed en met dichterlijke kleur wordt die dank geuit. Spontaan — want er is hier vertrouwen. Holland is ook hier niet onbekend, men weet van de kolossale deelneming aan de hadj door Nederlandsche onderdanen, men kent de goede regelingen en zorgen voor hen. Ook weet men, dat Nederland nooit trachtte een politieke rol te spelen op 't Arabische schiereiland. Men vertrouwt, dat dit keer eens een hand ter begroeting wordt uitgestoken zonder gevaarlijke verdere bedoelingen van de Regeering, die den Gezant afvaardigde. Zoo komt het, dat deze audiëntie in hartelijk gesprek voorbijgaat en dat hier tot slot de wensch door den Imaam geuit wordt naar een voortdurende bevestiging van dit goede contact. ☼ In de volgende dagen zag ik den Imaam nog enkele malen tijdens zijn morgenrit door San'a, gezeten in een voorwereldlijk rijtuig, omstuw'd door zijn trommelende, zingende en dansende lijfwacht en daarachter een opeengedrongen juichende menigte. Ik zag hem Vrijdags terugkeeren uit de hoofdmoskee naar het paleis,

Foto van der Meulen

BLIK IN WADI ARRAUWD

aan het hoofd van zijn troepen. Staande in de kamer van den Minister van Binnenlandse Zaken, op den muur van het paleis, zag ik daarna die merkwaardige troepen in revue met volle muziek passeeren. Een militair schouwspel zooals men zelden zal kunnen zien. Voorop gaan ongewapend, maar met hun eigen muziekkorps, de honderden jongens uit het weeshuis, die op kosten van den Imaam allen tot officier worden opgeleid. Daarna komen vertegenwoordigers van alle soorten wapens. Zoowel soldaten als officieren zijn naar eigen smaak en kunnen gekleed. Grijze officieren, uit den Turkschen tijd aangehouden, dragen nog hun oude uniformen met de krijgshaftige schapenbontmutsen, anderen hebben smokings of gekleede jassen tot soldatenrok gemetamorphoseerd, maar allen zijn echte soldaten, gehard door een barre natuur en vele gevaren. ☼ De soldaten komen het best uit in hun inheemsche kleeding, dik met indigo gekleurd. In hun hoofddoeken hebben ze bloemen of bundeltjes aromatische kruiden gestoken en op hun bloote voeten marcheeren ze voorbij als met lichte danspassen. ☼ Veldgeschut van allerlei vorm, mitrailleurs in bonte afwisseling, berggeschut gedragen door muilezels, worden meegevoerd. Een muziekkorps

stelt zich op tegenover de paleispoort, andere korpsen marcheeren tusschen de troepen mee. De rekruten uit de bergen worden voorafgegaan door hun eigen muzikanten met trommels en tamboerijnen, met hooge vrouwenstemmen zingen ze erbij de liederen uit hun land, terwijl ze dansende gaan op de maat. Vóór de paleispoort gekomen, verlaten ze het gelid en beginnen ze een rondedans om hun muzikanten. Het wordt één gejubel en gehos — de grijze Imaam ziet met z'n

zoons lachend neer op de vroolijke verwarring. De Salamlik is de wekelijks terugkeerende feestelijkheid, waar heel San'a's bevolking van mee geniet. ☼ Als een bijzondere gunst stond de Imaam mij toe via Hadja, de residentie van zijn oudsten zoon, kroonprins Ahmad, naar de kust terug te reizen. ☼ Ahmad bin Jahja is de legeraanvoerder, soldaat van top tot teen. Zoowel met hem als met prins Mohammad, den Gouver-

Foto van der Meulen

DE KONINKLIJKE GEBOUWEN IN WADI ARRAUWD

neur van het Tihama-gebied, die resideert in de havenplaats Hodeida, had ik een lang onderhoud. Met groote belangstelling volgen zij de voortteekenen van de niet meer uit te stellen opening van hun land voor de groote wereldstrooming daarbuiten. Zij zijn minder wantrouwend dan hun vader en ze popelen van verlangen om de leiding te mogen geven in de nieuwe periode van de eeuwenlange geschiedenis van hun hermetisch gesloten vaderland. ☼ Nederland, dat met z'n schepen haast dagelijks aan de poort van Gelukkig Arabië voorbijgaat, geeft men graag een aandeel in de ontsluiting, om zodoende vrij te blijven van de ongeduldig wachtende groote mogendheden: Engeland, Sovjet Republiek, Italië. ☼ Hebben wij nog de jonge ingenieurs, doktoren en handelslieden, die het avontuur en de kans van mooi werk te kunnen doen sterker beminnen, dan het geldelijke profijt, dat voorloopig nog klein zal zijn?

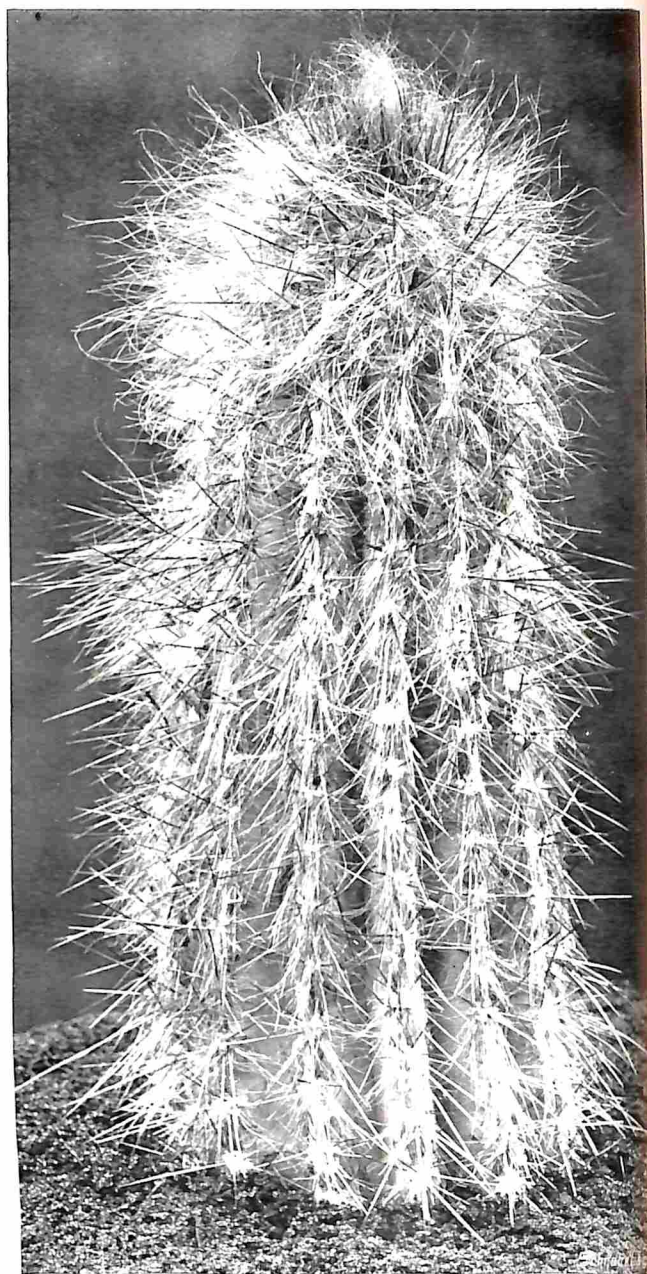
CACTUSSEN ALS KAMER-PLANTEN

DOOR G. D. DUURSMA

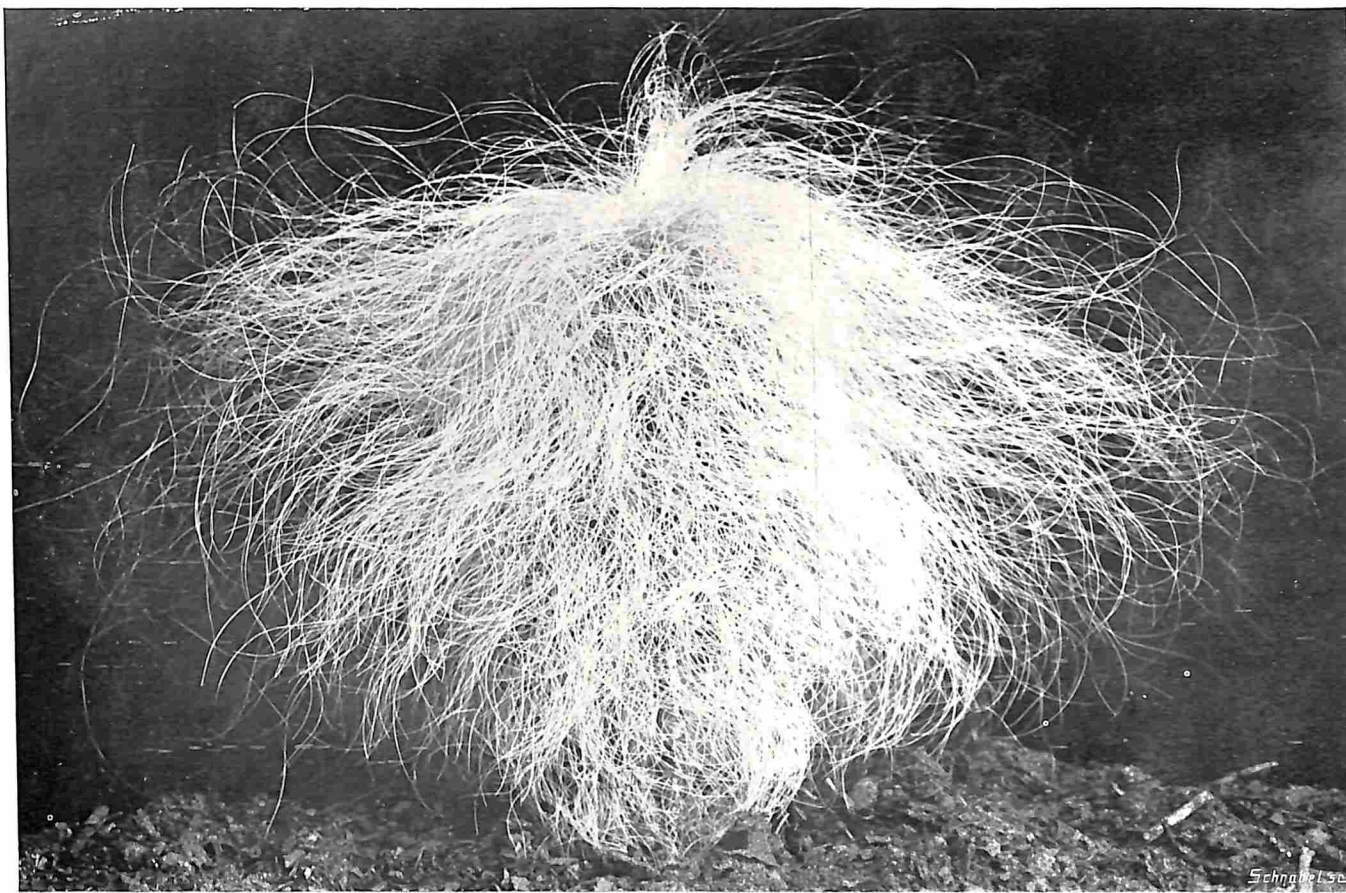
(V)

BIJ de beschrijving van Echinocereus De Laetii in ons tweede artikel en van Mammillaria Bocasana in dat van de vorige week, maakten wij reeds terloops melding van de legendarische Grijsaard-cactus. Wij noemen ze de legendarische cactus, niet, omdat van haar zooveel legenden in omloop zijn, doch meer, omdat de legende haar tot de cactus stempelde. Om dit beter te kunnen begrijpen, moeten wij een stukje cactus-geschiedenis oprakelen. Het groote bloeitijdperk van de cactusliefhebberij hier te lande dateert van 1919, toen (16 Juni) de Nederlandsche Vereeniging van Vetplantenverzamelaars werd opgericht. Het aantal liefhebbers en verzamelaars was toen nog niet groot, mij waren toen slechts 182 adressen bekend, terwijl het ledental der vereeniging thans ongeveer 1300 bedraagt. Wij maken dus thans een tijdperk door van grooten bloei, wat de cactusliefhebberij betreft. Doch daarvóór is er een soortgelijk tijdperk geweest. Dat was omstreeks 1845 tot 1870, toen reeds twee belangrijke, oorspronkelijke boeken over cactussen in onze taal verschenen. Het eerste boekje zag in 1847 het licht te Zwartsluis en is getiteld: „Handleiding tot de kennis en de behandeling der cactus-soorten, na eene vééljarige onderzending ingerigt voor liefhebbers”. De schrijver van dit boekje wordt niet genoemd, maar zonder twijfel was het de bekende predikant van Wehe en Zuurdijk, Th. F. Uilkens, van wiens hand in 1858 te Schoonhoven werd uitgegeven: „Handleiding tot de kennis en de behandeling der cactus-soorten, naar de

laatste rangschikkingom-en bijge-werkt”. In hoofdzaak zijn deze boekjes woordelijk aan elkaar gelijk, alleen zijn aan de laatste uitgave enkele nieuwe hoofdstukken toegevoegd. Verder verscheen in 1854 te Amsterdam „Handboek tot de kennis, voortkweeking en behandeling van alle tot heden bekende Cactussoorten in haren ganschen omvang” door J. J. Krook, een voordien tijd werkelijk goed handboek, dat zelfs in het Duitsch werd vertaald en daar een herdruk beleefde. In dien tijd moeten hier te lande omvangrijke Cactusverzamelingen zijn bijeengebracht, zoo b.v. die van Baron thoe Schwartzenberg en Hohenlandsberg te Beetgum (Friesland), welke, blijkens een in 1848 opgemaakte catalogus, benevens vele andere o.a. 78 Mammillaria- en 40 Echinocactus-soorten omvatte. ☼ Tusschen 1870 en 1910 heeft de cactusliefhebberij vrijwel gesluimerd, slechts enkelen, min of meer tot de zonderlingen gerekend, gevoelden zich nog tot de doornige voortbrengselen uit het plantenrijk aangetrokken. En die enkelingen hielden de herinnering levendig aan de voorbijge-gane cactus-glorie. Zij bleven enthousiast en zullen in levendige kleuren ook van de wonderbare Grijsaard-cactus hebben verteld. ☼ Een feit is het althans, dat in later jaren vele bloemenliefhebbers al kenden zij overigens geen enkele cactus, toehden „Grijsaard” althans bij name kenden, want in werkelijkheid had niemand hunner ze gezien. De Grijsaard, dat was de ideale cactus, zij leefde legendarisch voort als de cactus bij uitnemendheid. Vandaar ook, dat er de

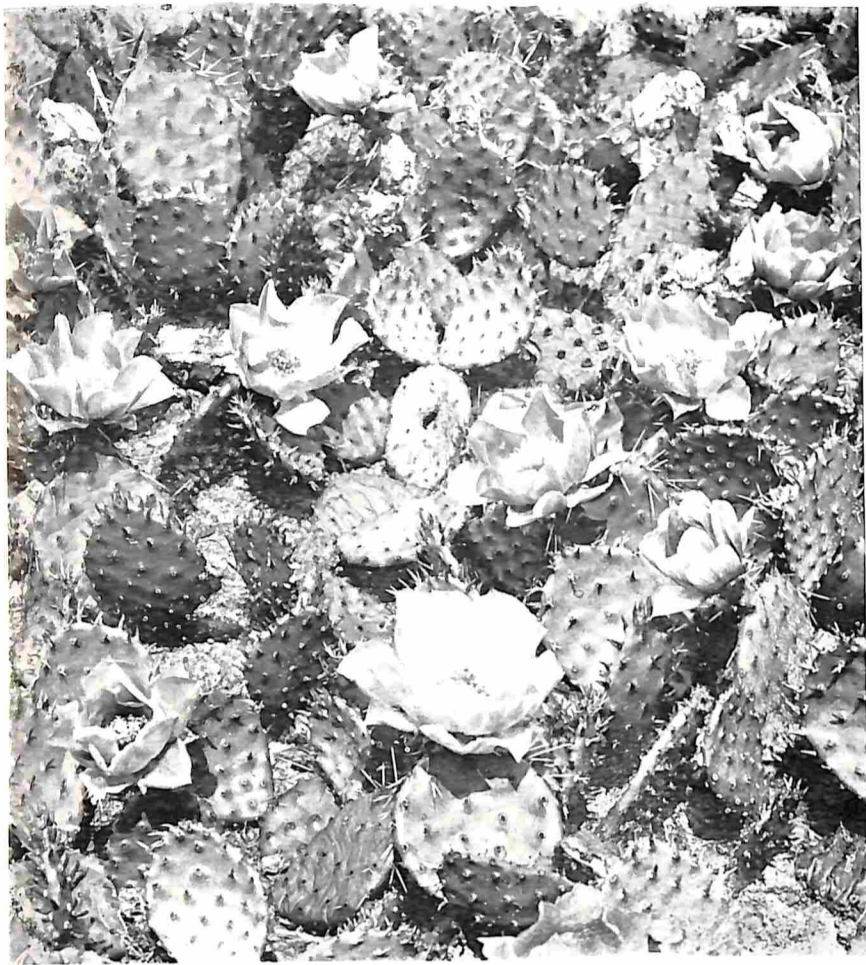

CEREUS CHRYSOMALLUS

CEREUS SENILIS, DE LEGENDARISCHE GRIJSAARD-CACTUS

de

WINTERHARDE OPUNTIA'S IN BLOEI

laatste jaren weer zoo'n groote vraag naar deze cactus gekomen is. Bij duizenden werden jonge planten uit Mexico geïmporteerd. Geheele streken werd door de plantenziekenafweersers afgegraasd, op sommige plaatsen werd de plant volkomen uitgeroeid. Gelukkig heeft de Mexicaansche regeering thans ingegrepen en zoowel het uitgraven van Grijsaard-cactussen als het verzamelen van zaden dezer plant verboden. Op haar natuurlijke groeiplaatsen langs de heete, kalkrijke hellingen der Mexicaansche bergen in den Staat Hidalgo en naaste omgeving, vormt de Grijsaard-cactus machtige zuilen van soms meer dan 12 meter hoogte en 30 cm dikte. Zulke planten zijn lang zoo mooi niet als de importstukken welke wij in onze verzamelingen kennen. Op de hierbij gevoegde foto ziet men een prachtig exemplaar afgebeeld. Van de plant zelf is niets te zien, zij is met 10—15 cm lange grijsachtig-witte haren geheel overdekt. In de kamer is zoo'n plant tamelijk goed te kweken, mits men ze maar een kalkrijk grondmengsel geeft en ze voorzichtig begiet. De plant zelf mag niet nat worden, alleen de aarde langs den rand van den pot wordt 's zomers matig vochtig gehouden, terwijl men 's winters slechts bij hooge uitzondering een weinig water geeft. De wetenschappelijke naam van den Grijsaard-cactus is thans *Cereus senilis*, in de oudere literatuur vindt men ze als *Cephalocereus* of *Pilocereus senilis* beschreven. De soortnaam „senilis” beteekent zooveel als: „eigen aan den ouderdom”, wat het karakter der plant goed weergeeft. De inheemsche benaming bij de Mexicanen „Cabeza del viejo” heeft dezelfde beteekenis. In Mexico ontwikkelen zich uit den bloeitop 's zomers talrijke 9 cm groote bloemen, de buitenste bloembekleedsels zijn donkerrood, de binaenste zijn aan den buitenkant lichtrood en aan den binnenkant wit met een roodachtige middelstreep. In de kamer krijgt men de Grijsaard-cactus wel nooit in bloei, als kasplant wil ze op lateren leeftijd wel bloeien, doch hoogst zelden vormt ze kiemkrachtig zaad. Voor zoover bekend is dit slechts éénmaal voorgekomen, n.l. voor een paar jaren op de kweekery van Firma De Laet te Contich bij Antwerpen, waar men uit de kunstmatig bestoven bloemen volkomen kiemkrachtig zaad verkreeg. ☞ Verwant aan *Cereus senilis* is de omstreeks 1845 uit Mexico naar Europa ingevoerde *Cereus chrysomallus*, welke wel 18 meter hoog kan worden. Worden de stammen dezer plant bloeibaar, dan ontwikkelen zich eerst de dikke massa's bruine bloeihaaren, welke wel iets op een ruigen grenadiersmuts gelijken. De inheemsche benaming „Gorro de Granadeiro” beteekent dan ook „grenadiers- of berenmuts”. De wetenschappelijke geslachtsnaam „chrysomallus” beteekent „goudhuidig”, en heeft betrekking op de prachtig barnsteen-gele kleur der 4 cm lange doorns. *Cereus chrysomallus* is voor

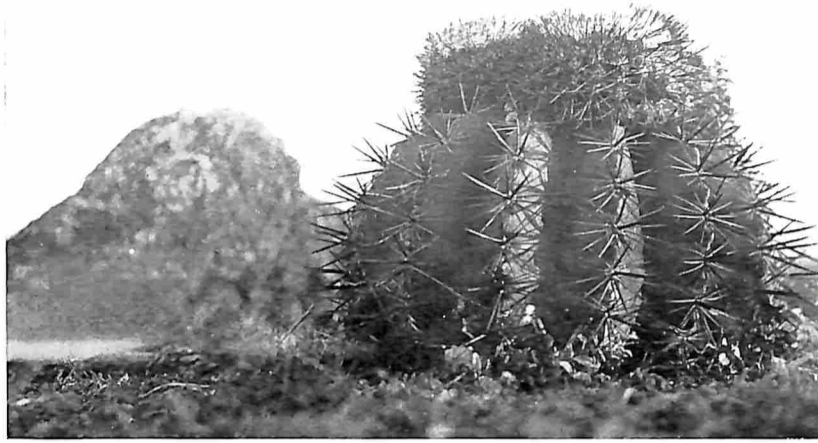
ervaren liefhebbers een echt pronkstuk, dat ook wel in de kamer te kweken is, doch nog zorgvuldiger behandeling vraagt dan de gewone Grijsaard-cactus. ☞ Een andere legendarische cactus is de Meloen-cactus, welke luistert naar den wetenschappelijken naam *Melocactus communis*. Over dezen melocactus alleen zou men wel een geheel boek kunnen schrijven. Zij behoort thuis op de West-Indische eilanden, vooral op Curaçao, Aruba en Bonaire. De inlanders noemen ze meestal Melon die seeroe, wat berg-meloen beteekent, hoewel ook andere namen, zooals Kabeez die seeroe en Boetsji voorkomen. Reeds sedert eeuwen her is de *Melocactus* van Curaçao bekend. De schepelingen die het eiland aandeden, hebben al die eeuwen door planten voor familieleden en kennissen naar Europa overgebracht, waarvan echter geen enkele lang in leven is gebleven. De Meloen-cactus is namelijk in Europa zeer moeilijk te kweken. Het moet daarom betreurd worden, dat men nog steeds doorgaat deze zeldzame cactus uit haar element weg te rukken en ze hier een jammerlijken dood te doen sterven. Het zou zijn toe te juichen, wanneer onze Regeering het uitgraven en medenemen ging verbieden vóór de plant geheel is uitgeroeid. Reeds kort na de ontdekking van de West-Indische eilanden moeten de eerste *Melocactus* naar Europa zijn overgebracht, de eerste afbeelding verscheen, voor zoover ons bekend, in het *Kruydtboek* van Matthias de Lobel, dat in 1576 bij Christoffel Plantijn te Antwerpen het licht zag. Ook weten wij, dat de Melo-cactus in 1603 al in de botanischen tuin te Leiden aanwezig was. Een wonderlijk gewas is die Melo-cactus. Het is een langwerpige, bolvormige plant van vaak één meter hoogte, de ribben zijn met 3—5 cm lange, geelachtig bruine doorns bezet. Wordt de plant bloeibaar, dan ontwikkelt zich op den top een cilindervormig dicht behaard uitsteeksel, cephalium of bloeitop geheeten. Tusschen de haren komen de 3 cm groote karmijnroode bloemen juist naar buiten kijken. Hoe het komt, dat de Melo-cactus ten onzent zoo moeilijk te kweken is? Vermoedelijk omdat ze behoefte heeft aan frissche zeelucht. Op de West-Indische eilanden althans groeien de planten doorgaans dicht langs de zeekust, waar de lucht fijne zoutdeeltjes bevat. Sommige liefhebbers bier te lande hebben wel gemeend dat

OPUNTIA RAFINESQUEI, EEN WINTERHARDE SCHIJF-CACTUS

ze de Melo-cactus in het leven konden houden door ze met zeewater te begieten, hoewel daarmee ook weer geen positieve resultaten waren te bereiken. Doch laten wij verder maar geen moeite doen de Melo-cactussen in onze huiskamer te kweeke, laten wij ze liever maar rustig op haar natuurlijke groeiplaatsen blijven, want er zijn meer dan genoeg andere mooie en gemakkelijk groeiende cactussen. ☼ Gemakkelijk groeiend zijn vooral de schijfcactussen of Opuntia's, welke door geheel Amerika algemeen voorkomen, zelfs op plaatsen waar het meer vriest dan hier te lande. Een van deze is de Opuntia Rafinesquei, welke volkomen winterhard is en tamelijk dankbaar bloeit met 7—9 cm groote, mooie gele bloemen. Voor rotsbeplanting worden deze Opuntia's nog al eens gebruikt, en dat ze, op een geschikte plaats staande, dan ook aardig bloeien, bewijst onze vierde foto. Over het algemeen heeft men in ons lage landje met haar vochtig klimaat niet zooveel succes met het bezigen van winterharde Opuntia's voor rotsbeplanting. Vooral het beurtelings bevriezen en weer ontdooien kunnen ze moeilijk verdragen. Maar zeer geschikt materiaal leveren zij voor het vullen van onverwarmde, zogenoemde zomerkasjes. Men kan deze Opuntia's dan 's zomers in potten op de rotspartij zetten, om ze in den herfst, als de andere cactussen uit het zomerkasje naar de veilige huiskamer worden gebracht, in dit kasje te zetten. De planten zelf blijven dan droog en ze staan beschut tegen sneeuwval. ☼

Behalve Opuntia Rafinesquei zijn er nog honderden andere Opuntia-soorten. Zeer bekend, althans bij name, is Opuntia ficus indica, de zogenoemde Indische vijg. 't Was deze soort, welke het eerst van alle cactussen werd afgebeeld, n.l. in het werk van den Spaanschen reiziger Oviedo y Valdes „Coronica de las Indias”, waarvan de eerste druk in 1535 verscheen. Oviedo y Valdes verhaalt in dit boek, dat hij in 1515 de vijgvormige vruchten van de Opuntia, door hem Tuna-distel genoemd, ging eten en toen bemerkte, dat de urine werd rood gekleurd. Van schrik meende hij het te moeten besterven, daar hij dacht, dat door het nuttigen der vruchten zijn bloedvaten waren leeggelopen. Lachende konden zijn metgezellen hem geruststellen, het verschijnsel was bij de Indianen reeds lang bekend als iets van voorbijgaanden aard. Ook thans worden de Opuntia-vijgen nog veel gegeten, niet alleen in

MELOCACTUS COMMUNIS, DE PRACHTIGE MELOENCACTUS VAN CURAÇAO

Amerika, maar ook in de landen langs de Middellandsche zee, waar verschillende Opuntia-soorten in verwilderden staat voorkomen. In de tropische en sub-tropische streken toch zijn de Opuntia's echte kosmopolieten geworden, ja, ze worden op vele plaatsen als een ware plaag beschouwd. In Australië b.v. komen de Opuntia's in zoo'n groot aantal voor, dat van

regeeringswege al het mogelijke gedaan wordt om de „prickly pear pest” te bestrijden. ☼ Voor de huiskamer worden de schijfvormige Opuntia's na een paar jaren spoedig te groot, ook bloeien ze eerst op lateren leeftijd. Doch om haar gemakkelijke groeiwijze willen wij ze toch een bescheiden plaats inruimen, en worden de planten te groot voor de kamer, welnu, dan snijden wij er een mooie schijf af en zetten deze in een nieuwen pot met zandige bladaarde. Heeft men er voldoende ruimte voor, dan zijn de Opuntia's werkelijk in-

teressante planten; hoe ouder ze worden, des te beter komt haar karakteristiek uiterlijk naar voren. Voor het beplanten van rotspartijen zijn ze 's zomers zeer geschikt, evenals voor het maken van mooie groepen op tentoonstellingen. Gedurende den winter kan men ze koel en droog overhouden, liefst op een lichte plaats, doch desnoods in een niet te donkeren kelder.

MOOIE GROEPEERING MET OPUNTIA'S OP EEN TENTOONSTELLING

WHISTLER, de beroemde Engelsche schilder, bekeek op zekeren dag de schetsen van zijn leerlingen en riep voor het totaal misteekende landschap van een leerlinge uit: „Wat in 's hemels naam schildert u dâar?” Gepikeerd antwoordde de jonge dame: „Ik schilder, wat ik zie!”, waarop Whistler droogweg: „Nu, dan zult u nog staan te kijken, wanneer u ziet, wat U schildert!”

Wijlen LORD CURZON was zeer trotsch op zijn adel. Van een ont-

moeting tusschen hem en den Russischen Volkscommissaris Tsjitsjerin, een afstammeling van een oud adellijk Russisch geslacht, bestaat de volgende anecdote. Curzon noodigde Tsjitsjerin niet uit te gaan zitten, maar vroeg slechts hoffelijk: „Wenscht U me te spreken?” „Neen,” zei Tsjitsjerin kort. „Maar U hebt me toch zeker wat te zeggen,” ging Curzon voort. „Neen, dat heb ik niet,” antwoordde de Rus. „maar nu ik toch eenmaal hier ben, wil ik U, Lord Curzon, zeggen, dat, toen Uw voorvaderen nog schaapsvellen droegen en zich met oker verfdien, mijn voorvaderen al hoofden van machtige stammen waren. Adieu!”